

Samenvatting van de twee projecten De Groene Energie Trein

Huurders particuliere sector & huurders woningcorporatie

Twee projecten in het kader van de 2^e tranche van de NOVEM-ENTER-regeling.

September 2001 - Mei 2003

In opdracht van de Gemeente Den Haag,
Aarde-Werk & Partners
Stichting Boog, Den Haag
E-team Stichting Dienstenwinkel

Colofon:

Samenvatting van de twee projecten De Groene Energie Trein

Huurders particuliere sector & huurders woningcorporatie

Dit is een samenvatting van de rapporten:

Samen op het spoor

Woningcorporatie Vestia en bewoners werken samen aan effectief en plezierig energie besparen.

en

Eindevaluatie Groene Energietrein Den Haag

Onderdeel Huurders Particulier

Een project in het kader van de ENTER regeling van het Ministerie van Economische Zaken. De regeling beoogt 5 % energiebesparing door gedragsverandering.

Opdrachtgever:

**Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke
Ontwikkeling**

Aan de Groene Energie Trein werkten mee:

Huurders Corporatie Vestia Den Haag Zuid-Oost:

Idee en algehele projectleiding:	Aarde-Werk & Partners
Educatief Programma:	Ontwikkelbureau Feijen Careton & Partners
Effectiviteitsonderzoek:	Universiteit Leiden, Werkgroep E&M
Monitoringsprogramma:	BEA-Advies

Huurders particulier eigenaren:

Projectleiding	Stichting Boog E-team Dienstenwinkel
----------------	---

Met dank aan:

Novem
ENECO-Energie
Gemeente Den Haag, DSO
Gemeente Den Haag, DSZ&W
Provincie Zuid-Holland, Leren v. Duurzaamheid
Vestia Den Haag Zuid-Oost

Voor meer informatie:

Projectbureau Aarde-Werk, Hugo de Grootstraat 8, 2518 ED Den Haag

Telefoon 070 356 03 29, www.aarde-werk.nl

Stichting Boog, Westeinde 51/53, 2512 GV Den Haag, Telefoon 070 312 12 12. www.boog.nl

Samenvatting van de twee projecten De Groene Energie Trein

De Groene Energie Trein

ENTER, september 2001- mei 2003

A. Algemene Projectgegevens

1. Naam van het project: De Groene Energie Trein
2. Looptijd: september 2001- mei 2003
3. Aanvrager : Gemeente Den Haag
4. Mede financiers: ENECO Energie, Gemeente Den Haag, dienst Stedelijke Ontwikkeling (DSO), Gemeente Den Haag dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheidsprojecten (SZW), Provincie Zuid-Holland, Vestia Den Haag Zuid-Oost.
5. Subcontractanten: Projectbureau Aarde-Werk te Den Haag; Stichting BOOG (Den Haag); Stichting Dienstenwinkel/E-Team (Den Haag) /Universiteit Leiden, Faculteit der Sociale Wetenschappen; Careton&Partners (Alphen a/d Rijn); Ontwikkelbureau Y.Feijen (Maastricht); BEA-Advies (Den Haag), Ruimte Adviesbureau Wijnker (Den Haag).
6. Totale kosten: € 306.215,17
7. Subsidiebijdrage ENTER: maximaal € 251.205,01
8. Het project vindt plaats in Den Haag.
 - 8.1. Voor de wijk Leijenburg, Stadsdeel Escamp (huurders woningcorporatie). Het betreft hier een samenwerking van Woningcorporatie Vestia Den Haag Zuid-Oost en Aarde-Werk& Partners.

(NB: in het vervolg van deze rapportage worden de passages die deze doelgroep en dit project betreffen in dit lettertype uitgevoerd, ter onderscheiding van het project bij Stichting Boog/E-Team.)

- 8.2. Stedelijk met nadruk op wijken Zeeheldenkwartier en Regentesse-Valkenboskwartier (huurders particuliere sector). Het betreft hier een samenwerking van Dienstenwinkel dr.Schroeder van der Kolk Stichting/E-Team en Stichting Boog.

(NB: in het vervolg van deze rapportage worden de passages die deze doelgroep en dit project betreffen in dit lettertype uitgevoerd, ter onderscheiding van het project bij woningcorporatie Vestia).

B.1. Doelen van het project

a. Huurders woningcorporatie

- Een methodiek voor gedragsverandering ontwikkelen waarbij 5% energiebesparing wordt gerealiseerd door gedragsverandering.
- De methodiek gefaseerd toepassen in de praktijk en toetsen op effectiviteit. Onderzoeksbureau onderzoek laten doen naar resultaten en de gedragsveranderende effecten van de methodiek.

b. Huurders particuliere sector

Centrale doelstelling:

Realiseren van energiebesparing bij de doelgroep van huurders van de particuliere woningen.

Doelen:

- De beproefde methodiek van het E-team, advies over energiebesparend gedrag, gecombineerd met plaatsing van energiebesparende maatregelen, toepassen op de doelgroep huurders in de particuliere sector.
- Een wervings- en participatiemethodiek ontwikkelen en gebruiken om de moeilijk te motiveren doelgroep –huurders in de particuliere sector- aan te zetten tot energiebesparing.
- Deze wervingsmethodiek toespitsen op de subdoelgroepen allochtone particuliere huurders en studenten/jongeren die particulier een ruimte huren.
- De in het kader van het overkoepelende project ontwikkelde gedragsveranderingmethodiek als extra stap aanbieden aan de doelgroep huurders in de particuliere sector.

B.2. Nevendoelen

a. Huurders woningcorporatie

Naast energiebesparing zet het project ook in op ander milieusparend gedrag.

Belangrijke nevendoelstelling is ook de samenwerking tussen huurders en corporatie te optimaliseren, alsmede tussen bewoners onderling en het versterken van de sociale cohesie in de wijk.

B.3. Doelgroepen

a. Huurders woningcorporatie

De 228 Huurders van de woningcorporatie Vestia Den Haag Zuid-Oost, die geconfronteerd worden met de plannen voor een verbeterpakket aan energiebesparende en comfortverhogende maatregelen door hun woningcorporatie. De maatregelen zijn huurverhogend.

b. Huurders particuliere sector

In dit onderdeel van het project waren de huurders van particuliere eigenaren de doelgroep.

B.4. Verantwoording keuze doelgroepen:

Doelgroep a, '**huurders van een woningcorporatie**', is gekozen, wegens:

1. de talloze mogelijkheden van opschaling, indien het project succesrijk zou blijken
2. het feit dat in deze groep van de bevolking nog weinig bereikt is met energiebesparingsprogramma's
3. de bijzondere mogelijkheden aan te sluiten bij een verandermoment

Doelgroep b, '**huurders particuliere sector**' is gekozen, wegens:

1. de vele aanknopingsmogelijkheden voor deze groep (over het algemeen, mensen met minder geld en wonend in minder goed onderhouden huizen)
2. de woningen worden over het algemeen zowel door de bewoner als de huurder niet effectief van energiebesparende middelen voorzien.
3. het feit dat deze groep nog minder bereikt wordt met energiebesparingsprogramma's;

4. de mogelijkheid om het project specifiek toe te spitsen op enerzijds kamerhurende jongeren / studenten en anderzijds families allochtonen die in een aantal wijken in Den Haag een groot deel van de doelgroep huurders particuliere sector uitmaken.

B. 5. Wijze van benaderen van de doelgroep

a. Huurders woningcorporatie

- Bewoners zijn al in contact met de woningcorporatie
- Er is een verbeterpakket van comfortverhogende en energiebesparende maatregelen aan de woning op handen.
- Er is sprake van een verandermoment: men heeft behoefte aan informatie.
- Er komt een huurverhoging, de bewoners hebben ook een financieel belang bij energiebesparing
- Mensen uit de doelgroep zelf zijn coach in de voorlichting. Eerder onderzoek heeft het belang hiervan reeds aangetoond.
- Het voorlichtingsprogramma is onderdeel van een totaal communicatieplan van de woningcorporatie. Daarin zijn ook opgenomen:
 - vroegtijdig betrekken van bewoners bij de op handen zijnde veranderingen
 - werving via de bewonerskrant, muurkranten
 - aanbieden van de mogelijkheid van een excursie naar een vergelijkbaar duurzaam bouwen project
 - betrekken van de kinderen bij de energiebesparing door
 - een gelijktijdig schoolproject
 - hen de meterstanden te laten invoeren in de computer
 - een wedstrijdelement in te voeren tussen gedeelten van de flat/ galerij.
 - Zo zullen bewoners zich betrokken weten bij het programma en verwachten wij een hoge participatiegraad aan het voorlichtingsprogramma.

b. Huurders particuliere sector

De geplande wijze van benadering van de doelgroep bestond uit de volgende elementen:

- Incentives voor deelname aan het traject, de achtergrond daarbij was dat huurders in de particuliere sector vaak niet zelf profiteren van besparingen;
- selectie van buurten voor netwerkgerichte werving op basis van aandeel huurders particuliere sector;
- werving aan de deur door E-Team in binnen de gekozen wijk geselecteerde straten met zeer hoge percentages huurders particulier, daarbij gebruik makend van incentives en enquêtes;
- werving van deelnemers aan het additionele voorlichtingstraject onder de deelnemers aan het E-Team voorlichtingstraject.

In het eerste stookseizoen (2001-2002) is de wijk Zeeheldenkwartier geselecteerd om de werving op te concentreren. Naast een hoog percentage huurders particulier is deze wijk geselecteerd vanwege de verwachting dat de doelgroep in deze wijk gemakkelijk te bereiken zou zijn. Er is een actieve bewonersorganisatie en er hebben diverse trajecten gelopen gericht op verbetering van de buurt en de woningen. Op basis van gegevens van Dienst Stedelijke Ontwikkeling (DSO) van de gemeente Den Haag zijn binnen deze wijk 5 straten geselecteerd voor werving aan de deur. Daarbij is alleen aangebeld bij huizen die volgens de gegevens van DSO niet bewoond worden door de eigenaar. Deze straten waren: Van Speijkstraat, Vondelstraat, Laan van Meerdervoort, Van Kinsbergenstraat en Elandstraat.

Het netwerk van wijkorganisaties in deze wijk is aangesproken om informatie over het project te verspreiden. Daarbij heeft de bewonersorganisatie zich aan het project verbonden. Bij andere organisaties in de wijk zijn flyers en posters verspreid.

Samen met de bewonersorganisatie van het Zeeheldenkwartier zijn 2 informatieavonden gehouden over het project evenals over het educatieve traject dat door Ruimteadviesbureau Wijnker (van Aarde-Werk & Partners) aan de huurders particuliere sector werd aangeboden. Hoewel hiervoor in de geselecteerde straten deur aan deur ca. 250 uitnodigingen zijn verspreid, waren er slechts enkele geïnteresseerden. Daarom is er gekoppeld aan een avond voor actieve buurtbewoners extra informatie over het voorlichtingstraject van het E-Team gegeven aan deze actieve buurtbewoners. Er zijn in diverse wijkkranten artikelen over de energiebesparingcampagne voor huurders verschenen.

In het tweede stookseizoen is gekozen voor de Wijk Regentesse- en Valkenboskwartier. Ook hier is intensief met de bewonersorganisatie samengewerkt en zijn bestaande netwerken aangeboord. In september 2002 is media aandacht gegenereerd voor de start van het tweede stookseizoen.

De wijk Regentesse- en Valkenboskwartier heeft meer allochtone bewoners dan het Zeeheldenkwartier. Er zijn in deze wijk presentaties gehouden voor de bewonersorganisatie, het Intercultureel Platform Segbroek (een samenwerkingsverband van 15 wijk- en zelforganisaties) en voor vrijwilligers van het huurderspreekuur van de bewonersorganisatie. Tijdens het huurderspreekuur dat twee keer per week wordt gehouden konden mensen zich aanmelden als deelnemer aan het project. Ze kregen dan direct een spaarlamp uitgereikt.

Ook in Regentesse- Valkenboskwartier zijn 5 straten geselecteerd op basis van gegevens van DSO. In deze straten is bij de huurders deur-aan-deur aangebeld door medewerkers van het E-Team.

Ook is in dit tweede stookseizoen steviger ingezet op het werven van studenten. Daarvoor is vier keer een dag geworven op de Haagse Hogeschool en op Hogeschool InHolland.

B.6 Interventies en methoden om de doelstelling te bereiken.

a. Interventies en methoden gericht op bewoners van de woningcorporatie

De opzet van de Groene Energie Trein is dat deelnemers actief deelnemen aan de vormgeving van hun energiebesparing. Op basis van het communicatieplan dat met de woningcorporatie is overeengekomen krijgen bewoners diverse activiteiten aangeboden waaraan ze desgevraagd kunnen deelnemen: excursies, overlegstructuur, nieuwsbrief, cursusavonden en het monitoren van hun energiebesparing.

Specifieke kenmerken van het methodische concept Groene Energie Trein:

- a) Vraaggestuurd (de ingang is "wat leeft er bij de deelnemers" i.p.v. aanbodgestuurd ("wij brengen u dit"). Wat er aan educatie wordt gedaan wordt dus niet vooraf, maar tijdens het project bepaald en wordt bepaald door wat er bij de deelnemers speelt.
- b) De Groene Energie Trein richt zich op de overtuigingen van de deelnemers (hoe zit de wereld in elkaar, wie ben ik daarbinnen, wat vind ik belangrijk en waartoe ben ik in staat) en van daaruit op betrokkenheid bij de leefomgeving. De Groene Energie Trein stimuleert van daaruit duurzaamheid in de leefomgeving.
- c) De Natuur- en Milieu Educatie binnen de Groene Energie Trein wordt in een brede context geplaatst (duurzaamheid is wereldomvattend en heeft een belangrijke sociale component).
- d) De Groene Energie Trein sluit aan bij een verandermoment (renovatie of verhuizing).
- e) Er wordt een grote variëteit aan informatiedragers gebruikt (folder, video, spel, excursie, mondelinge uitwisseling, nieuwsbrieven).
- f) Een cyclisch veranderingsproces

b. Interventies gericht op huurders particuliere sector

Energieadvies van het E-Team is gericht op kennis over energiebesparingmogelijkheden door gedrag, ondersteund door energiebesparende fysieke maatregelen. In het advies is expliciet aandacht voor binnenklimaat en de weerslag van een vochtig binnenklimaat op de energierekening.

De energiesparende incentives dragen bij aan een positieve grondhouding van de doelgroep. De gebruikte incentives waren: een boekje met energiebesparende tips, thermosfles, spaarlamp en plaatsing van energiebesparende maatregelen aan huis, zoals tochtstrips, radiatorfolie e.d. Naast het energieadvies van het E-Team is aan deze bewoners hetzelfde educatieve programma als de Vestia-huurders aangeboden met de energiebesparingcursus van 3 avonden. Hiervoor hebben zich geen deelnemers aangemeld.

B. 7 Zijn de oorspronkelijke methoden en doelstellingen gewijzigd?

a. Huurders woningcorporatie

Ja, de oorspronkelijke aanpak is gewijzigd en heeft zich tijdens het proces verdiept. Aan de doelen en nevendoelen is tijdens het project intensief gewerkt, deze zijn niet gewijzigd. De nevendoelstelling om energiebesparing te verbreden naar duurzaamheid is vertaald in de kernvraag:

"Wat betekent voor u plezierig en duurzaam wonen?"

De wijzigingen zijn opgetreden bij de volgende geplande interventies:

1. Enquêteren van de bewoners
2. Voorbeeldwoning
3. Opleiding coaches uit de doelgroep
4. Opleverdatum verbeterpakket
5. Intensiteit samenwerking en werkverdeling met Vestia
6. Intensiteit en wijze van samenwerking met Boog/E-Team (Huurders particuliere sector)
7. Wijze en inhoud van de monitoring
8. Houden van informatieavonden

b. Huurders particuliere sector

Ja, de oorspronkelijke aanpak is gewijzigd.

B.8 en B. 9. Uitleg waarom en hoe van wijzigingen in methode en interventies

a. Wijzigingen in de interventies bij huurders woningcorporatie

1. Er is geen bewonersenquête gehouden bij start van het project, daarom heeft Aarde-Werk & Partners zelf drijfverengespreekken geïnitieerd met bewoners
2. Voorbeeldwoning was veel later als middel beschikbaar dan gepland en kon pas vanaf 15 mei 2002 in gebruik worden genomen.
3. Geen coaches uit de doelgroep opgeleid
4. De opleverdatum voor de verbeterflats is gedurende het project verschoven van (oorspronkelijke planning) april 2002 naar maart 2003 tot januari 2004 en viel daarmee zo goed als geheel buiten de projectperiode.
5. Oprichting van de werkgroepen was in de aanvraag niet voorzien, was een resultaat van de drijfverengespreekken. Vooral de werkgroep Schoon, Heel en Veilig en de Overleggroep zijn belangrijke kanalen voor de communicatie geworden.
6. De intensiteit van de samenwerking met Vestia is veel hoger geweest dan in de aanvraag is voorzien.
7. Geen school kunnen betrekken bij de monitoring en de opname van de meterstanden. Dit is door Aarde-Werk zelf gedaan. Bij de monitoring zijn alleen de standen van

elektra en gas meegenomen. Ondanks diverse pogingen is het niet gelukt ook bruikbare gegevens te verzamelen van het verbruik van de stadsverwarming. Zie voor verdere toelichting bijlage 3.

8. Extra interventie door samenwerking met E-Team: bewoners niet-verbeterflats krijgen energieadvies op maat in de eigen woning, verzorgd door E-Team.
9. Naast de cursusavonden zijn ook open avonden met door bewoners aangedragen thema's aangeboden.

In het hoofddocument is iedere wijziging uitvoerig toegelicht.

b. Wijzigingen in de interventies bij huurders particuliere sector

Het educatieve traject is niet meer aangeboden. In het stookseizoen 2001-2002 zijn hiervoor geen deelnemers gevonden. In het tweede stookseizoen is in de geselecteerde wijk een aanmeldpunt voor deelnemers gerealiseerd. Hiervoor is gebruik gemaakt van het huurderspreekuur dat de bewonersorganisatie twee maal per week houdt. De bedoeling hiervan was om een laagdrempeligere aanmelding mogelijk te maken. In het tweede stookseizoen is extra wervingsinzet gepleegd op studenten. In het eerste stookseizoen is maar een zeer beperkt aantal studenten en jongeren bereikt.

Tijdens het tweede stookseizoen is ten behoeve van de werving gebruik gemaakt van foldermateriaal dat is ontwikkeld voor het project 'In vier stappen naar energiebesparing bij sociale minima in de gemeente Den Haag', een project in het kader van de regeling TELI 1. In het project de Groene Energietrein, onderdeel huurders particulier, waren hiervoor geen middelen gereserveerd.

C1. Concrete activiteiten:

a. Concrete activiteiten huurders woningcorporatie

- 1.1 Inventariseren van klachten en behoeften van de bewoners.
- 1.2 Op basis hiervan het opstellen van een werkplan en het opstarten van een aantal activiteiten.
- 1.3 Opstarten en begeleiden van bewoners werkgroepen: Schoon, Heel en Veilig, Excursie en Nieuwsbrief
- 1.4 Uitgave 10 Nieuwsbrieven, verspreid aan alle bewoners.
- 1.5 Cursussen Leve Energie! over energiebesparing en duurzaam en plezierig wonen,
- 1.6 Informatieavonden over waterbesparing, luchten en ventileren en groene energie.
- 1.7 Inloopmiddagen en openstelling van een Voorbeeldwoning, waarin de veranderingen uit het verbeterpakket in praktijk te zien waren.
- 1.8 Concrete feedback op energiebesparend gedrag voor deelnemers aan de cursus door middel van persoonlijke energierapporten.
- 1.9 Overleggroep waarin bewoners en woningbouwcorporatie Vestia vertegenwoordigd zijn

b. Concrete activiteiten huurders particuliere eigenaren

De adviseurs van het E-Team hebben na de registratie van belangstelling bij de geïnteresseerden een energieadvies uitgebracht

C.2. Wijze van uitvoering van de interventies

a. Wijze van uitvoering van de interventies bij de huurders woningcorporatie

De werving van deelnemers is in nauwe samenwerking met de woningcorporatie uitgevoerd. Als een wervende activiteit door Aarde-Werk& Partners werd ondernomen was dat altijd in overleg met en gesteund door de corporatie.

Middels een enquête en huis aan huis bezoek door de corporatie, en de diverse activiteiten in het kader van De Groene Energie Trein (excursies, werkgroepen, een voorbeeldwoning waar de verbetermaatregelen concreet te bezien waren, de cursus en informatieavonden) konden bewoners op veel manieren met het project in aanraking komen en naar eigen wens participeren.

b. Wijze van uitvoering van de interventies bij de huurders particuliere sector

De adviseurs van het E-Team hebben na de registratie van belangstelling bij de geïnteresseerden een energieadvies uitgebracht.

Bij de belangstellingsregistratie en / of bij contact vanuit het E-Team met potentiële klanten is een eerste incentive tot deelname gegeven, nl een spaarlamp. Vervolgens bij het uitbrengen van het energieadvies een spaarboekje (boekje met energiebesparingtips) en een thermosfles. Bij dit advies werden ook de werkzaamheden opgenomen voor plaatsing energiebesparende maatregelen. Deze werden vervolgens binnen enkele weken geplaatst door de technici van het E-Team.

C3 Hoe zijn de doelgroepen betrokken bij de activiteiten

De huurders van de woningcorporatie zijn bij het project betrokken door:

- De corporatie heeft huis aan huis het animo gespeild voor deelname aan het verbeterpakket. Tijdens deze actie heeft zij tevens het project bij de bewoners geïntroduceerd.
- Drijfveren onderzoek onder enkele bewoners
- Actieve en gerichte werving (per telefoon of per post) tijdens het gehele project met hulp van een bijgehouden database waarin van alle bewoners de participatie aan activiteiten is bijgehouden.
- Gebruik maken van en aansluiten bij de overlegmomenten met de woningcorporatie of de lopende activiteiten van de Groene Energie Trein (overleggroep, excursies, werkgroepen en cursus).
- Bij deze wervingsactiviteiten is gebruik gemaakt van folders, posters, de nieuwsbrief, de video en de voorbeeldwoning zelf.

De huurders uit de particuliere sector zijn bij het project betrokken door:

Voor de werving is in de eerste plaats per stookseizoen een wijk geselecteerd met een behoorlijk aantal huurders in de particuliere sector. In deze wijken zijn vervolgens de vijf straten geselecteerd met de meeste huurders particulier. In deze straten is aangebeld bij die adressen die volgens gegevens van de gemeentelijke dienst Stedelijke Ontwikkeling bewoond worden door een ander dan de eigenaar. Naast deze zeer gerichte werving, vond werving plaats gericht op de geselecteerde wijken, middels wijknetwerken en wijkmedia. Er zijn presentaties gehouden voor buurtbewoners, migrantenorganisaties, besturen van de bewonersorganisaties etc. Daarbij zijn deze organisaties als intermediair gebruikt. De bewonersorganisatie van Regentesse-Valkenboskwartier heeft wekelijks een inloopspreekuur voor huurders. Via dit spreekuur is gericht aan huurders particulier informatie verstrekt.

Via de wijkkranten en andere media zijn in alle wijken deelnemers geworven.

Door met een kraam in de hal van de hogeschool informatie te geven is de doelgroep studenten gericht betrokken.

Vervolgens hebben alle aanmelders, deelnemers een gericht advies op maat gekregen en zijn ze gemotiveerd om het advies toe te passen in hun dagelijkse huishouding.

In de laatste maand van het project is een telefonische enquête gehouden onder de deelnemers om te kijken of het advies beklijft, hoe men de advisering van het E-Team ervaren heeft en om het advies weer even terug in het geheugen te brengen.

C.4 Hoeveel deelnemers per doelgroep zijn betrokken bij de activiteiten

Huurders woningcorporatie

Cursus 'Leve Energie!' (3 groepen)	25
Werkgroepen	
• Schoon, Heel en Veilig	12
• Nieuwsbrief	3
• Excursie	8
• Regiegroep	5
Overleggroep	56
Deelname excursie	40
Informatieavonden	25

In totaal hebben 45 van de 228 bewoners (19,7%) actief aan het project deelgenomen.

Huurders particuliere sector

Bij ca. 1000 huishoudens, verdeeld over 10 straten is aangebeld in het kader van de deur-aan-deur actie. Na herhaalde keren terugkomen is met 50% van deze huishoudens een gesprek gevoerd aan de deur. Dit heeft geresulteerd in 36 advies aanvragen, dat is 7% van de mensen met wie gesproken is aan de deur.

De wijkgerichte werving via wijkmedia en wijknetwerken (van mond-tot-mond reclame en presentaties) heeft geleid tot 37 adviesaanvragen.

De werving met een kraam in de hal van de hogescholen heeft geleid tot ongeveer 200 gesprekken met studenten over energiebesparing waaruit ca. 100 adviesaanvragen zijn gevolgd. Deze adviesaanvragen zijn voor een deel afgehandeld binnen de projecttijd. De aanvragen die niet meer binnen het ENTER-project konden worden bediend, krijgen een energieadvies van het E-Team gefinancierd uit andere middelen. Via andere kanalen hebben zich nog 29 mensen aangemeld voor een energieadvies. In het kader van dit project hebben dus in totaal 202 huurders in de particuliere sector zich aangemeld voor een energieadvies, daarvan was de helft student. Van de niet-studenten die zich hebben aangemeld was ca. 60% van allochtone afkomst.

C.5 Welke hulpmiddelen zijn voor deze concrete activiteiten ontwikkeld?

Huurders woningcorporatie

Belangrijkste hulpmiddelen voor de Groene Energie Trein vormt het geheel aan educatief materiaal, genaamd "Leve Energie!". Dit materiaal omvat een overzichtskaart van het veranderingsproces, een fotoset, voor elke deelnemer een werkmap met inhoud, een discussiespel, genoemd de 'praatschijf', een associatiespel en een boekje met mogelijke voornemens.

Huurders particuliere sector

- standaard persmateriaal voor wijkmedia
- spaarboekje met energiebesparingtips

C.6 Voldeden deze hulpmiddelen?

Huurders woningcorporatie

Over het algemeen is het materiaal goed en enthousiast ontvangen door de bewoners. Sommige onderdelen vond men in het begin moeilijk, de fotoset werd als zeer helder en beeldend ervaren.

Het aanvankelijk ontbrekende boekje met voornemens werd, toen het eenmaal geproduceerd was, als een welkome aanvulling ervaren, waarmee bewoners enthousiast aan de slag zijn gegaan. Naar elke bijeenkomst werd trouw de deelnemersmap meegenomen waar men steeds nieuwe informatie aan kon toevoegen.

Uit het onderzoek van de Universiteit Leiden kwam naar voren dat de deelnemers de cursus als zeer leerzaam en nuttig hebben ervaren. Ook de excursies en de overleggroep vond men in ruime meerderheid belangrijk en nuttig dan wel informatief (excursies).

Huurders particuliere sector

Ja, Het aangeboden artikel voor wijkmedia is in meerdere wijkkranten geplaatst (tenminste vijf). Blijkens de enquête onder deelnemers aan het project werd het spaarboekje zeer gewaardeerd, waarbij er zelfs een respondent aangaf het materiaal gekopieerd te hebben voor familie.

C.7 Hoe is de samenwerking tussen de betrokken partijen vormgegeven?

Huurders woningcorporatie

De samenwerking tussen partijen was onderling als volgt vormgegeven:

Gemeente Den Haag, opdrachtgever

Projectbureau Aarde-Werk, algehele projectleiding

Projectteam : Gemeente Den Haag, Aarde-Werk, Vestia De Haag Zuid-Oost, Universiteit Leiden, ENECO Energie, Bureau Wijnker, Careton&Partners, Ontwikkelbureau Feijen, BEA Advies. Dit projectteam kwam eenmaal per 3-4 maanden bijeen. Met bijna alle partners heeft Aarde-Werk ook afzonderlijk regelmatig overlegd om een en ander te kunnen blijven afstemmen.

Huurders particuliere sector

E-Team deed de uitvoering en werving aan de deur. Stichting BOOG deed coördinatie en aansturing van het deelproject en werving via wijknetwerken.

Doorverwijzing naar Aarde-Werk & Partners, met name Ruimte Adviesbureau Wijnker voor afhandeling van het educatief traject.

Periodieke afstemming met de overkoepelende projectleiding van projectbureau Aarde-Werk.

C.8 Hoe verliep de samenwerking in de praktijk

Project huurders woningcorporatie

Aarde-Werk heeft gedurende het gehele project de projectleiding op zich genomen. In die functie heeft het bureau voortdurend contact onderhouden met Dienst DSO van de Gemeente Den Haag, de woningcorporatie Vestia, en de andere projectpartners.

Zowel in projectteamvergaderingen met alle betrokken partijen als in afzonderlijke bijeenkomsten met een of meer projectpartners op onderdeel (onderzoek en monitoring,

ontwikkeling educatief materiaal, contact met bewoners) heeft Aarde-Werk sturing aan het project gegeven en ook de voortgang en de evaluatie begeleid.

Project huurders particuliere sector

Het E-Team is een organisatie van medewerkers met een ID-baan (een instroom-doorstroombaan, voorheen Melkertbaan genoemd), die aangestuurd worden door een werkbegeleider en een bedrijfsleider. Door het wegvallen van de werkbegeleider gedurende een deel van het project is er door BOOG een zwaardere rol gepakt wat betreft aansturing, projectevaluatie en resultatenverwerking.

De samenwerking met de overkoepelende projectleiding was praktisch gericht. Na het eerste stookseizoen vond er minder regelmatig overleg plaats.

D.1 Op welke wijze vond de evaluatie van het project plaats?

Huurders woningcorporatie

Diverse partijen hebben bijgedragen aan de evaluatie van het project.

1. Universiteit Leiden: onderzoek naar de effecten van het educatieve programma
2. BEA-Advies: Berekening energiebesparingpercentages
3. Aarde-Werk & Partners: Methodiek evaluatie
4. Aarde-Werk met Vestia : Procesevaluatie
5. Aarde-Werk en bewoners: Evaluatie effecten van de gevolgde cursus

Huurders particuliere sector

Er is middels telefonische interviews met de deelnemers geëvalueerd. Daarnaast zijn geadmistreerde gegevens gebruikt om de energiebesparingpercentages te berekenen.

D.2 Wat waren de belangrijkste uitkomsten van deze evaluatie?

Huurders woningcorporatie

Regelmatig is tussentijds en tegen het einde van het project door projectleider Aarde-Werk & Partners geëvalueerd. Uit deze evaluaties komt interessante informatie naar voren over:

1. Besparingsgedrag van actieve en niet-actieve deelnemers: zie samenvatting van het eindrapport Universiteit Leiden. In het rapport worden conclusies getrokken over de goede bekendheid van het project, de veranderingen in het energiegedrag van de deelnemers en hun associaties bij 'energiebesparing'.
2. Methodiek evaluatie: het materiaal is geschikt voor het doel en vraagt op enkele onderdelen nog verdere verbetering om de inhoud zo goed mogelijk over te brengen aan bewoners.
3. Procesevaluatie met Vestia over:
 - De gewenste projectorganisatie van de corporatie
 - De wijze van samenwerken tussen de corporatie en Aarde-Werk
 - De wel en de niet-succesrijke wijze van communiceren met bewoners.

Huurders particuliere sector

Er is met 33 deelnemers telefonisch gesproken. Van de deelnemers met wie niet gesproken is, viel een deel af door dat het nog erg kort geleden was dat zij een energieadvies hadden gekregen. Verder vielen er deelnemers af omdat zij niet bereikbaar waren op het opgegeven telefoonnummer of doordat ze op de geprobeerde tijdstippen niet thuis waren.

De interviews geven ene goede indicatie van de waardering van de deelnemers aan het project voor het advies van het E-team. De mate waarin energiebesparing is bereikt door gedragsverandering is met minder grote nauwkeurigheid vast te stellen. Enerzijds liggen sociaal wenselijke antwoorden voor de hand. Echter het bleek bij de interviews dat een deel van de respondenten zelf met het veranderde gedrag op de proppen kwam, wat wijst op een duidelijke overname van het advies.

Van deze groep respondenten was er slechts één die niet tevreden was over het energieadvies van het E-Team en de verdere afhandeling. Alle respondenten vonden een plek voor de spaarlamp. Tevens vonden alle respondenten de informatie in het "Sparboekje" goed bruikbaar en compleet. Ook de thermosfles werd gewaardeerd. 94% gebruikt deze. Honderd procent van de respondenten geeft aan dagelijks te ventileren, waarvan de helft zegt dat dit komt door het energieadvies en het "Sparboekje". Vijftig procent van de respondenten geeft aan andere dan ventilatie maatregelen door te voeren in het gedrag, door het energieadvies. Een kwart van de respondenten geeft aan interesse te hebben in een nieuw advies van het E-Team.

Naast deze resultaten blijkt uit de administratie van het E-Team dat er aan energiebesparende maatregelen het volgende materiaal is geplaatst:

Tochtstrips, diverse soorten:	totaal geplaatst 795 meter
Radiatorfolie:	totaal geplaatst 121,65 m ²
brievenbusborstels:	26 exemplaren
badkamerroosters:	10 exemplaren
kierdichting:	onbekend aantal meters (4 maal bus kit)
spaarlampen:	202 exemplaren
thermosflessen:	202 exemplaren

D.3 en D.4 Definitie van energiebesparingpercentage en wijze van meten

Huurders woningcorporatie

De besparing is berekend als (basisverbruik - huidige verbruik)/ basisverbruik).

Er is gerekend met 3 metingen bij zowel deelnemers aan het educatieve programma, als niet-deelnemers aan dit programma (N (aantal respondenten) =39):

- meting in 2001 of begin 2002
- meting oktober/ einde 2002
- laatste meting in 2003

Huurders particuliere sector

Definitie energiebesparingpercentage door gedrag:

Percentage gedragsverandering maal effect gedragsverandering als deel van normverbruik.

Dit is gemeten door de uitslag van de telefonische enquête te koppelen aan een normverbruik per huishouden.

Definitie energiebesparingpercentage door fysieke maatregelen:

toepassing fysieke maatregelen maal effect fysieke maatregelen als deel van normverbruik.

Dit is gemeten door gegevens uit de administratie van het E-Team te koppelen aan een normverbruik per huishouden.

Normverbruik:

Uitgaande van tussenwoning, de Haagse portiekwoning, met conventioneel cv systeem, warm water via cv, koken op gas:

2600 m³ aardgas (Bron E-Team, dit type woning komt met name in de particuliere sector zeer veel voor in Den Haag. Dit betreft het overgrote deel van de huurders particulier.)

Uitgaande van magnetron, elektrische oven, wasautomaat, 2 deurskoelkast, cv-pomp en basisverbruik voor verlichting, audio, etc):

2300 kW (Bron E-Team)

Effect gedragsverandering:

Door optimaal klimaatbeheersing / optimaal ventilatieregime toe te passen kan een gemiddeld huishouden 320 m³ aardgas besparen. (Bron E-Team)

Door overige gedragsaanpassingen kunnen huishoudens zonder al te grote moeite nog eens op diverse posten in totaal 300 kWh elektriciteit en 300 m³ aardgas besparen. (Bron E-Team)

De mensen die door het energieadvies dagelijks zijn gaan ventileren (50%) besparen hierdoor 2/3^e van wat bespaard kan worden bij een optimaal ventilatieregime. (215 m3 aardgas) (aanneمة gebaseerd op inschatting adviseurs E-Team)

De mensen die voordat ze een energieadvies kregen al dagelijks ventileerden (50%) zijn door het advies hun ventilatiegedrag wel gaan verbeteren. Zij besparen daardoor 1/3^e van wat bespaard kan worden door optimaal te ventileren. (105 m3 aardgas) (aanneمة gebaseerd op inschatting adviseurs E-Team)

De mensen die andere gedragsaanpassingen hebben doorgevoerd dan ventileren (50%) besparen daarmee gemiddeld 1/3^e van wat bespaard kan worden door andere maatregelen: 100 kWh en 100 m3 gas. (aanneمة gebaseerd op inschatting adviseurs E-Team)

Effect fysieke maatregelen:

Het energiebesparend effect van de getroffen fysieke maatregelen			
Maatregel	aantal keer toegepast maal effect	Besparing per jaar	bron
Tochtstrips, diverse soorten	795 meter x 4m3 per meter	3.180 m3	E-Team
Radiatorfolie	121,65 m2 x 15 m3 per m2	1.830 m3	E-Team
Brievenbusborstels	26 exemplaren x 10 m3	260 m3	E-Team
Badkamerroosters	10 exemplaren x 75 m3	750 m3	E-Team
Kierdichting	niet significant		
Spaarlampen	202 exemplaren x 72 kWh	14.544 kWh	gebaseerd op vervanging van een 60W lamp die 4 uur per dag brand
Thermosflessen	202 exemplaren x 25 kWh	5.050 kWh	gebaseerd op een half uur minder gebruik van een elektrisch warmhoudplaatje van 120 W
totaal		6.020 m3 gas 19.594 kWh	

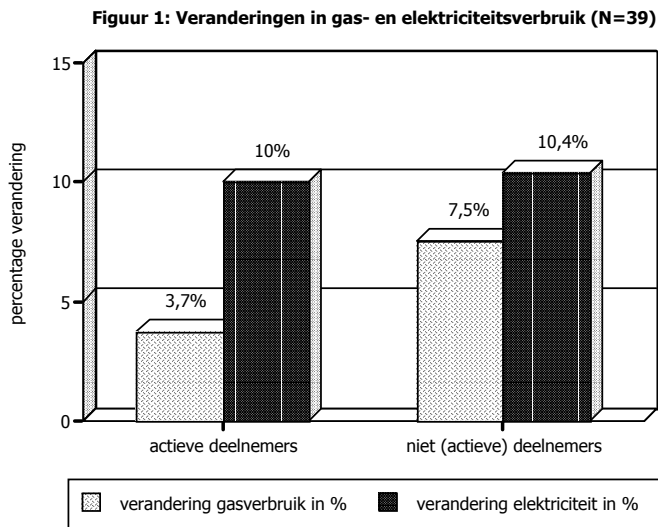
D.5 Bereikt energiebesparingpercentage

Huurders woningcorporatie

De overgrote meerderheid van de respondenten heeft naar eigen zeggen de afgelopen winter gedurende de interventieperiode tenminste 1 energiebesparende gedragsmaatregel getroffen, en gemiddeld zelfs 2,7. Voor het merendeel betroffen deze maatregelen het stook- en ventilatiegedrag. Helaas zijn van deze gedragsveranderingen nog geen cijfers bekend.

Zowel onder de actieve als onder de niet (actieve) deelnemers is het gas- en elektriciteitsverbruik toegenomen ten opzichte van de periode voorafgaand aan de interventie. Onder de actieve deelnemers is de stijging echter minder sterk dan onder de niet (actieve) deelnemers, met name wat betreft het gasverbruik, waar de stijging t.o.v. van het beginverbruik zelfs iets minder dan de helft is van die van de niet (actieve) deelnemers.

Uit onderstaande tabel is dit af te lezen.

Uit het onderzoek van de Universiteit van Leiden blijkt dat veel bewoners met name hun stook- en ventilatiegedrag hebben gewijzigd. Onder hen zijn het vooral de actieven die, meer dan de niet-actieven, de verwarming (eerder) laag zijn gaan zetten, de overgordijnen en lamellen hebben gesloten en anders zijn gaan ventileren. 10 van de 18 onderzochte gedragingen hebben bewoners veranderd.

Huurders particuliere sector

Door gedrag:	Door fysieke maatregelen:
aardgas besparing:	aardgasbesparing:
$50\% * 215 / 2600 + 50\% * 105/2600 + 50\% * 100/2600 = 8\%$	$100\% * 6020 / (202*2600) = 1\%$
elektriciteitsbesparing:	elektriciteitsbesparing:
$50\% * 100/2300 = 2\%$	$100\% * 19594 / (202*2300) = 4\%$

D.6 Verschil controlegroep

Huurders corporatie

Om na te gaan in hoeverre besparingen zijn veroorzaakt door het voorlichtingsprogramma, moest idealiter een indeling worden gemaakt van respondenten die wél versus respondenten die níet hadden kennisgenomen van de informatie van één of meer voorlichtingsactiviteiten. Aangezien vrijwel alle respondenten van tenminste 1 voorlichtingsactiviteit hadden kennisgenomen (meestal van één of meer van de nieuwsbrieven), is een iets andere indeling gemaakt, namelijk in actieve deelnemers aan de voorlichtingsactiviteiten versus niet (actieve) deelnemers

Huurders particuliere sector

Niet van toepassing

D. 7 Betrouwbaarheid

Huurders corporatie

De betrouwbaarheid van de gevonden gegevens omtrent de energiebesparing hangt van een aantal zaken af. De historische verbruiken zijn betrouwbaar, immers opgevraagd bij ENECO Energie. De response op het bijhouden van meterstanden is te klein om te spreken van significante uitkomsten. (Zie verder het onderzoek van de Universiteit van Leiden).

Huurders particuliere sector

Wij gaan er vanuit dat de berekende uitkomsten een maximale fout hebben van 1% van het normverbruik. Uit ervaringsgegevens van het E-Team blijkt dat € 80,- besparing per jaar op de energierekening, n.a.v. een energie-advies, zeer goed mogelijk is bij een gemotiveerde deelnemer aan het traject. Dit komt bijvoorbeeld overeen met een besparing van 200 m³ aardgas (8% van het normverbruik). Hieruit kan geconcludeerd worden dat de gemeten energiebesparingpercentages realistisch zijn, ondanks dat de nauwkeurigheid van de berekeningen groter zou zijn geweest bij een grotere steekproef. Voor kamerbewoners zal het een verhoudingsgewijs even grote besparing opleveren.

D. 8 In hoeverre zijn de centrale doelstelling en de nevendoelestellingen bereikt?

Huurders corporatie:

De beoogde gedragsveranderingmethodiek is ontwikkeld, toegepast en op zijn effectiviteit onderzocht door de Universiteit Leiden. Er kan worden geconcludeerd dat het project heel goed bekend was onder de bewoners en dat men over het algemeen positief oordeelde over alle projectactiviteiten. Of hiermee 5% energie bespaard is door gedragsverandering kan niet met zekerheid worden gezegd, omdat hiervoor de benodigde cijfers (nog) ontbreken. Echter onderstaande conclusie van de Universiteit Leiden geeft wel een duidelijke indicatie in die richting:

"20% van de respondenten gaf aan dat zij de verwarming eerder laag hadden gezet voorafgaand aan het slapen gaan, en 17% dat zij de afgelopen winter ruimtes die op dat moment niet gebruikt werden minder hadden verwarmd dan vorige winter. Voorts zei 13% de TV niet meer op de stand-by stand aan te laten staan en 14% de was vaker op te sparen totdat de machine helemaal gevuld kon worden. Ook werd er gerapporteerd dat men de kraan niet meer liet lopen tijdens de afwas (10%), vaker spaarlampen gebruikte (13%) en minder lang had gedoucht (13%)."

De doorgevoerde energiebesparende maatregelen van de woningcorporatie zullen eveneens voor een belangrijke energiebesparing zorgen. Dat op alle 8 flats in plaats van alleen op de 3 verbeterflats dakisolatie is aangebracht, mag op het conto van de Groene Energie Trein worden geschreven, wat op zich al een grote besparing geeft. De toepassing in 3 flats van gevelisolatie en HR++ glas in alle ramen en deuren verhoogt het energiebesparingpercentage van het project nog eens aanzienlijk.

Huurders particuliere sector

Geformuleerde doelstelling:

Het E-Team van Stichting Dienstenwinkel Den Haag bedient totaal over 2 stookseizoenen verdeeld 300 huurders in de particuliere sector met het energieadvies traject.

De deelnemers krijgen na dit traject een programma aangeboden dat hen motiveert hun gedrag verder energiebesparend te maken en zo minimaal 10% directe energie te besparen.

Qua bereik is de doelstelling niet gehaald. Er hebben zich 202 deelnemers gemeld in plaats van 300. Van deze deelnemers is er geen een ingestroomd in het educatieve traject dat werd aangeboden door Projectbureau Aarde-Werk. Deze mensen hebben wel het gedragsbeïnvloedende adviestraject van het E-Team doorlopen. In dit traject is een energiebesparingpercentage bereikt van 8% voor aardgas gebruik en van 2% voor elektriciteitsgebruik, door gedragsmaatregelen. Dit is minder dan de doelstelling van 10%. Daarnaast is een energiebesparingpercentage van 1% bereikt door fysieke maatregelen op het gebruik van aardgas en van 4% door fysieke maatregelen op het gebruik van elektriciteit.

D. 9 Is het project efficiënt uitgevoerd

Huurders corporatie

Door alle betrokken partijen is met veel inzet en enthousiasme aan het project gewerkt. Dit heeft de efficiency gunstig beïnvloed. De overleglijnen waren kort waardoor gemakkelijk en snel kon worden bijgestuurd.

Huurders particuliere sector

Naar de kennis die we bij aanvang van het project hadden is er efficiënt gewerkt. Er is effectief bijgestuurd op basis van de behaalde resultaten. Door de late subsidietoekenning van november 2001 is er in het eerste stookseizoen van 2001-2002 veel tijd verloren die niet meer in te halen was.

D. 10 Had het project efficiënter uitgevoerd kunnen worden?

Huurders corporatie

We noemen enkele verbeterpunten

1. Nog betere afstemming van taken bij de diverse uitvoerders.
2. Methodiek van de monitoring te arbeidsintensief
3. Veel technisch adviseurs die deel vraagstukken rond energiebesparing moesten beantwoorden, werkten vertragend op de besluitvorming en de communicatie met bewoners.

Huurders particuliere sector

Ja, als er eerder gestart had kunnen worden was het eerste stookseizoen efficiënter geweest. Gaandeweg bleek in het project dat de huurders in de particuliere sector niet bereikt werden met de werving rond het 'educatieve traject'. Niet is onderzocht of dit aan de wervingsmethode lag of specifiek kenmerkend is voor deze doelgroep.

D.11 inhoudelijke problemen

Huurders woningcorporatie

Tijdens het project deden zich de volgende inhoudelijke problemen voor:

1. Samen op gaan van verbeterpakket corporatie en educatief traject Groene Energie Trein op de tocht door de steeds verder achterblijvende voortgang van de bouwvoorbereidingen.
2. Verbruik van de stadsverwarming was toch niet te meten binnen projecttermijn.

3. Vraaggerichte en proactieve benadering van bewoners vraagt aanpassing van corporatie
4. Beëindiging medewerking Bureau Wijnker
5. Educatietraject moeilijker over te dragen dan verwacht.

Huurders particuliere sector

De doelgroep veronderstelde dat de naam groene energietrein gekoppeld was aan het verkopen van groene energie door een energiebedrijf.

De doelgroep had vaak moeite met het aannemen van de fysieke maatregelen aan de woning vanuit de gedachte dat daar toestemming van de huisbaas voor nodig is.

D. 12 Procesmatige problemen

Huurders woningcorporatie

1. Aanvankelijk ontbreken van een duidelijk aanspreekpunt bij corporatie
2. Verzamelen historische verbruikscijfers aanvankelijk een bij ENECO Energie moeizaam proces
3. Tijdsdruk door late start ENTER-programma

D. 13 Plus en minpunten

1. Inhoudelijk en Gebruikte methode

Huurders woningcorporatie

De methode is overal in te zetten. Bovendien werkt men in het project samen met een belangrijke marktpartij, de woningcorporatie. Het project kan ingezet worden bij de corporatiedoelstelling om CO₂ te besparen in het kader van het Nationaal Akkoord Wonen 2001-2005, omdat is aangetoond - al ontbreken nog harde verbruikscijfers- dat bewoners hun stook- en ventilatiegedrag verbeteren tijdens een verbeterproces rond de woning. Het project werkt breed aan duurzaamheid. De methode bewerkstelligt een grote participatiegraad van bewoners. Belangrijkste minpunt is de vrij intensieve begeleiding die gevraagd wordt gedurende het traject.

Huurders particuliere sector

Voordeel van de E-Team advies methodiek is de toegankelijkheid van de adviseurs en de grote hoeveelheid individueel gerichte adviezen die weggezet kunnen worden. Een ander voordeel is de toegankelijkheid van het advies van het E-team voor allochtonen, doordat 50% van de medewerkers zelf van allochtone afkomst is. Als minpunt van de gebruikte methode kan genoemd worden, dat werving aan de deur arbeidsintensief is. Een ander minpunt is dat de effectiviteit van de ingeschakelde wijkorganisaties uiteen loopt.

3. Benaderingswijze van de doelgroep

Huurders woningcorporatie

De methode sluit aan bij een verandermoment en bij waar de deelnemers zijn met hun vragen. Dit verhoogt de activiteit binnen een complex aanzienlijk.

Huurders particuliere sector

Netwerkwerving is effectief en efficiënt.

Werving aan de deur is arbeidsintensief en sterk aanbod gericht.

4. Opzet activiteiten, hulpmiddelen en Ingeschakelde intermediair

Huurders woningcorporatie

De diversiteit aan activiteiten en hulpmiddelen bevordert de participatie. Minpunt is dat de opzet veel inzet vraagt, ook van de woningcorporatie die toch minstens 2 stookseizoenen het project moet laten doorlopen.

Huurders particuliere sector

Lokaal opbouwwerk met netwerk in de wijk helpt om ingangen te creëren naar de doelgroepen en kan een sterke rol spelen in het neerzetten van een project bij de doelgroep.

5. Gebruikte evaluatiemethode

Huurders woningcorporatie

Het onderzoek van de Universiteit en de bijgehouden monitoring hebben vooral inzicht opgeleverd in de wijzigingen in houding en gedrag, minder in gerealiseerde besparingen.

Huurders particuliere sector

Telefonische interviews is een snelle manier om veel gegevens te verzamelen.

E.1 Wordt het project opgeschaald

Huurders woningcorporatie

Ja, er zijn al diverse plannen om (deelaspecten van) de Groene Energie Trein op te schalen. Zowel bij andere doelgroepen, als ook bij andere woningcorporaties (al of niet buiten Den Haag) en andere samenwerkingsorganisaties die met bewoners werken.

Huurders particuliere sector

Ja, E-Team en BOOG werken samen aan het wijkgericht aanbieden van energieadviezen van E-Team in 10 wijken in Den Haag, specifiek gericht op huishoudens met lage inkomens. Hiervoor is een subsidietoekenning van VROM dd december 2002, E-besparing bij lage inkomens 'TELI'.

E.2 Waarom

Huurders woningcorporatie

Energiebesparing door gedragsverandering bij huurders in de sociale huursector staat nog maar in de kinderschoenen. De Groene Energie Trein heeft laten zien daarin een belangrijke bijdrage te kunnen leveren met zowel resultaten ten aanzien van energiebesparing als ten aanzien van verbeterde relatie tussen corporatie en bewoners. Bovendien wordt de sociale cohesie in de wijk met dit project versterkt.

Huurders particuliere sector

Het adviestraject van het E-Team werkt (advies en plaatsing van energiebesparende maatregelen helpt mensen om energie te besparen, zowel door fysieke verbeteringen aan de woning als door verandering van gedrag) en werving via wijknetwerken is een hele goede manier om deelnemers te werven.

E.3 Op welke wijze wordt het project voortgezet

Huurders woningcorporatie

1. Organisatie van een minisymposium in najaar 2003 voor corporaties en adviseurs.

2. Opleiding ontwikkelen voor projectleiders (machinisten) van de Groene Energie Trein.

Huurders particuliere sector

In het kader van de TELI regeling wordt een project uitgevoerd om energieadviezen af te zetten in 10 wijken met een groot aantal huishoudens met lage inkomens. Via centrale punten in de wijk kunnen mensen zich aanmelden. De gedragsveranderingmethodiek van het E-Team advies is verder in hoofdzaak ongewijzigd.

E.4 Wat zijn de mogelijkheden voor opschaling

Huurders woningcorporatie Opschaling is zowel mogelijk bij andere (vestigingen van) woningcorporaties, als bij andersoortige organisaties, zoals bijvoorbeeld momenteel wordt uitgevoerd in samenwerking met allochtonenorganisaties. Ook combinaties van doelgroepen zijn mogelijk.

Huurders particuliere sector

Die mogelijkheden zijn groot, wanneer er niet meer specifiek geselecteerd wordt op huurders in de particuliere sector. Het afgelopen stookseizoen is er een project gestart in het kader van TELI-1, een regeling voor energiebesparingsprojecten gericht op lage inkomensgroepen. In dit kader zijn er 800 aanmeldingen uit 5 wijken in Den Haag gekomen voor een energieadvies. Dit betreft dus niet specifiek huurders in de particuliere sector. De grenzen aan opschaling worden primair bepaald door de capaciteit van het E-Team, mede in relatie tot de geldende vacaturestop in gesubsidieerde arbeid.

E.5 Wat is het potentiële bereik bij opschaling

Huurders woningcorporatie

Het potentiële bereik is zo groot als het bestand aan woningen die in handen zijn van woningcorporaties in Nederland. Praktisch gezien is het van belang een opleiding voor projectleiders gerealiseerd te hebben, om deze grote doelgroep ook werkelijk met dit project te kunnen bedienen.

Huurders particuliere sector

Voor de Haagse uitvoeringsorganisaties BOOG en E-Team is opschaling beperkt tot de regio Haaglanden. Praktisch is opschaling beperkt tot max. 2000 adviezen per jaar.

E.6 aanpassingen ten behoeve van opschaling

Huurders woningcorporatie

1. Enkele aanpassingen doen in het educatieve materiaal en de coachopleiding.
2. Anders onderzoeken en monitoren
3. Duidelijke afspraken met corporatie bij de start van het project omtrent samenwerking en filosofie van werken.

Huurders particuliere sector

Inhoudelijk: geen selectie op huurders particuliere sector.

E.8 slaag- en faalfactoren bij opschaling

Huurders woningcorporatie

De corporatie is gemotiveerd, de opleiding voor machinisten Groene Energie Trein is gerealiseerd. Er is een mogelijkheid tot monitoring en de corporatie is bereid mee te dragen aan kosten en menskracht.

Huurders particuliere sector

Continuïteit in de organisatie, voldoende medewerkers met een gesubsidieerde baan, budget voor productie van promotiemateriaal, incentives voor deelname aan het project, intermediairen die de wijknetwerken bewerken en betrekken.

E.9 Kosten van opschaling

Huurders woningcorporatie

Elk van de opschalingstappen heeft een prijskaartje:

Minisymposium € 5.000,-; Machinistenopleiding. €22.500,-; volgend project € 100.000,-.

Huurders particuliere sector

1,2 mln euro voor lopend vervolgproject, waarvan ca. 50% loonkostensubsidie gemeente Den Haag. Hiervoor worden 3100 adviesbezoeken gebracht door de energieadviseurs van het E-Team en 200 EPA's (Energie Prestatie Adviezen) uitgebracht en worden verder 20.000 spaarlampen uitgedeeld en worden aan alle deelnemers energiebesparende maatregelen toegekend.

E.10 financiering

Huurders woningcorporatie

Financiers die voor de hand liggen zijn: energiebedrijf, woningcorporatie, eventuele deelnemende organisaties en lokale gemeente of andere overheid.

Huurders particuliere sector

Uit de eerste ronde van de TELI

Woord van dank.

Hiermee eindigt de Samenvatting van het ENTER-eindverslag van De Groene Energie Trein Den Haag.

Graag willen wij als meest direct betrokkenen de mede-financiers van dit pilot-project bedanken voor hun vertrouwen in ons om dit project te realiseren en daarmee mogelijk te maken dat de unieke methodiek van de Groene Energie Trein is uitgetoetst.

NOVEM (Nederlandse Organisatie voor Energie en Milieu)

Gemeente Den Haag

ENECO Energie

Vestia Den Haag Zuid-Oost

Provincie Zuid-Holland, Leren voor Duurzaamheid

Projectbureau Aarde-Werk, Den Haag,

Stichting Boog, Den Haag,

Namens de auteurs,

Gea Boessenkool

Huibert Boer